

Тетяна Анатоліївна Денисенко,
вихователь-методист
дошкільного навчального закладу № 18
Уманської міської ради,
м. Умань, Україна

УДК 159.923.38:199.928

СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Сенсорное развитие ребенка – это развитие его восприятия и формирование представлений о внешних свойствах предметов: их форму, цвет, размер, положение в пространстве. В соответствии с требованиями Базового компонента дошкольного образования представлен опыт детского сада по сенсорно-познавательному развитию детей раннего возраста. В нем раскрываются задания сенсорно-познавательного направления работы группы, которые помогут педагогу с помощью сенсорных игр-упражнений и занятий облегчить адаптацию детей к условиям дошкольного учреждения, развить их речь, чувство восприятия. Выбранное направление работы с детьми раннего возраста способствует овладению сенсорными стандартами, воспитанию сенсорной культуры, развитию познавательной деятельности и всех анализаторов во время экспериментов, исследований, наблюдения, манипуляции. Представленные материалы свидетельствуют о влиянии целенаправленного сенсорного развития на формирование эстетического вкуса, художественных и творческих способностей одаренной личности.

Ключевые слова. Сенсорно-познавательное развитие, физическое и психическое здоровье, умственная речевая активность, сенсорные игры, развивающая предметная среда, адаптация, разнovidность дидактических игрушек, перспективное планирование.

Touch development of a child it's the development of his perception and understanding of the formation of the external properties of objects: their shape, color, size, position in space. Experience with sensory and cognitive development of young children is presented in accordance with the basic components of early childhood education. It opens tasks of a directly working group to help the teacher by sensory games, exercises and activities, to facilitate adaptation, to the conditions of school children, to develop their speech, sense perception. Selected way of working with children of early age will promote the assimilation of sensory standards and training of sensory culture, development of cognitive activity and all analyzers during experimentation, research, manipulation, observation. These materials reveal the link between development and a touch of aesthetic taste, artistic and creative abilities of gifted individuals.

Keywords: Sensory and cognitive development, physical and mental health, mental and linguistic activity, sensory play, developmental objective environment, adaptation, teaching a variety of toys, planning ahead.

«Сенсорно-пізнавальна освітня лінія спрямована на інтеграцію змісту дошкільної освіти, формування у дітей пошуково-дослідницьких умінь, елементарних математичних уявлень, цілісної картини світу, компетентної поведінки в різних життєвих ситуаціях» [1].

Людина весь час прагнула пізнати, зрозуміти і дослідити та пояснити світ в якому вона живе. Про багатство навколишнього світу, звуки і фарби, запахи і температуру, величину та багато іншого ми дізнаємось за допомогою органів відчуття. Щоб орієнтуватися в навколишньому, людині весь час необхідно отримувати інформацію про оточуючий світ. Роль

відчуттів в житті людини важко переоцінити, так як вони є джерелом наших знань про світ та про нас самих. Та відчуття не дають нам повної цілісної картини про властивість предметів, явищ навколишньої дійсності. На основі відчуттів виникає більш складний психічний процес – сприймання. На відміну від відчуттів сприймання є відображенням цілісних

предметів, що мають ряд властивостей. Так, дивлячись на гроно винограду, ми сприймаємо його єдиним предметом, що є одночасно соковитим, гладеньким, зеленим, смачним, ароматним. Слухаючи музику, ми чуємо не окремі звуки, а отримуємо насолоду від загальної композиції. Цілісність такого сприймання залежить від сенсорного розвитку людини.

«Важнейшее место в ряду способностей, обеспечивающих успехи музыканта, художника, архитектора, писателя, конструктора, занимают сенсорные способности, позволяющие с особой глубиной, ясностью и точностью улавливать и передавать тончайшие нюансы формы, цвета, звучания и других внешних свойств предметов и явлений. А истоки сенсорных способностей лежат в общем уровне сенсорного развития, достигаемом в ранние периоды детства» [2, ст.4].

Можна зробити припущення, що від розвитку сенсорних відчуттів залежить ким людина стане в майбутньому, а також, чи буде вона більш талановитою та успішною, від інших. Тому сенсорний розвиток є основним видом виховання дітей раннього віку.

Науковці, як правило, визначають рівноправними такі напрями розвитку дитини раннього віку: фізичний, пізнавальний, сенсорний, мовленнєвий, розвиток образотворчих здібностей та побутових навичок. Та практика показує, що ці напрями не йдуть паралельно, а витікають з основного – сенсорного розвитку. Тому хочеться ширше зупинитись саме на впливу сенсорних навичок на розвиток загальних та спеціальних здібностей обдарованої дитини.

«Освітня лінія «Гра дитини» передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довілля і реалізації себе в ньому» [1, ст.7].

Під час сенсорних дидактичних ігор та вправ дитина вчиться *пізнавати* навколишній світ. Важливо навчити дітей дивитись, слухати, обстежувати з задоволенням, помічати незвичне, значиме, цікаве. В стані емоційного піднесення, радісного переживання у дітей загострюються відчуття та сприймання. З сприймання предметів та явищ навколишньої дійсності починається пізнання, розвивається здатність порівнювати, узагальнювати, об'єднувати, відрізняти. Під час пізнання світу дитина прагне його зберегти, вдосконалити, помножити. Сенсорний розвиток стає фундаментом для подальшого успішного навчання дитини у школі.

Не можна недооцінювати впливу сенсорних вправ на *фізичне* та *психічне здоров'я* дитини. Під час адаптаційного періоду дитина не цікавиться новим оточенням, іграшками. Її нервова система перебуває в стані збудження, або гальмування. В цей період діти можуть мати поганий сон, апетит, втрачати навички самообслуговування. Тут важлива роль відводиться педагогу, який має викликати у малюка позитивні емоції, зацікавленість до нових умов та об'єктів спілкування. На допомогу приходять сенсорні, пальчикові ігри та ігри заправи. Доведено, що діти які займаються сенсорними іграми мають міцний сон, тому, що маніпуляції з

дрібними предметами та іграшками здійснюють масаж кисті рук, на якій знаходяться біологічно активні точки. Такий самомасаж позитивно впливає на нервову систему, розслабляє та заспокоює її. Також вони вміють самостійно гратись і не просяться на руки, тому що здатні зосереджуватись, зацікавлено обстежувати та розглядати іграшки. Тому в ранньому віці особлива увага надається розвитку тактильних відчуттів, що здійснюються під час сенсорних ігор.

Малюк з розвинутою моторикою рук має добре сформовану *мову*. Вправи та маніпуляції з пальчиками посилають нервові імпульси до кори головного мозку, цим самим активізують мовлення та стимулюють роботу внутрішніх органів. Сучасні батьки приділяють мало часу пальчиковим та сенсорним іграм. Ось чому все більше дітей мають логопедичні вади. Така взаємозалежність була відома ще нашим предкам, вони вміло використовували пальчикові ігри разом з словесним супроводом (потішками, забавлянками). Сенсорні ігри – це унікальний засіб розвитку дрібної моторики пальців рук та мови. В просвітницькій роботі з батьками важливо повернутись до використання сенсорних та пальчикових ігор. Дорослий має пам'ятати, що здоров'я, розумова та мовна активність напряду залежить від рівня розвитку дрібної моторики рук.

На розвиток дрібної моторики впливають:

- сенсорні ігри;
- пальчикові ігри з використанням художнього слова, потішок та забавлянок;
- ігри з водою, піском, снігом;
- самообслуговування;
- зображувальна діяльність (малювання, ліплення, аплікація);
- пізнання світу природи та речей шляхом обстеження, спостереження, експериментування;
- фізичні вправи (повзання, лазіння по драбині тощо).

«Сенсорно-пізнавальний розвиток» – напрям діяльності групи дітей раннього віку.

Базовий компонент дошкільної освіти в освітній лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» визначає змістовні складові: сенсорні еталони, пізнавальна активність, сенсорно-пізнавальна компетенція. Результатами освітньої роботи є – оволодіння дітьми назвами сенсорних еталонів; вміння класифікувати предмети за їх якісними та кількісними ознаками; орієнтуватись в часових та просторових відношеннях; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між різними явищами природного та соціального довілля. А головне, при ознайомленні з властивостями предметів та явищами навколишньої дійсності вміло використовувати набуті знання для практичної діяльності.

Відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти в нашому закладі обраний напрям роботи групи з дітьми раннього віку «Сенсорно-пізнавальний розвиток»

Мета якого: засвоєння дітьми сенсорних еталонів та виховання сенсорної культури; розвиток пізнавальної активності та всіх аналізаторів під час

експериментування, дослідження, маніпулювання, спостереження; використання набутих знань та вмінь в повсякденному житті.

Завдання:

- навчити дітей виявляти різницю між якостями предметів (форма, розмір, вага, колір, запах, текстура, смак);
- вправляти у вмінні групувати предмети за їх якісним, кількісним складом, використанням і призначенням;
- розвивати відчуття смаку, вміння отримувати насолоду від спілкування з оточуючим природним та соціальним довкіллям;
- формувати пізнавальну та мовленнєву активність;
- концентрувати увагу на новому, незвичному;
- самостійно контролювати помилки та перевіряти правильність виконання;
- тренувати дрібну моторику обох рук;
- розвивати вміння співвідносити площинне зображення і його контур з об'ємними геометричними фігурами;
- формувати навички самообслуговування;
- здійснювати експериментування, дослідження на основі простих пошукових дій;
- адаптуватись до умов соціального та природного оточення.

Рівень оволодіння дітьми вміннями та навичками на кінець року:

- короткими реченнями супроводжують свої предметні дії, активно використовують в мовленні назви предметів, дієслова, слова-означення, наслідують звуки природи;
- розрізняють за кольором та виглядом предмети найближчого оточення, добирають пару за аналогією (розмір, висота, довжина, колір, запах), активно діють з предметами побуту та іграшками;
- діють, досліджують та експериментують з водою, снігом, глиною, фарбою, відкривають їх властивості (сухий, мокрий, холодний);
- знають які матеріали потрібні для образотвірної діяльності (папір, олівець, фарби, пензель);
- у дітей добре сформовані культурно-гігієнічні навички, самообслуговування;
- запам'ятовують та розрізняють предмети за їхніми основними ознаками та властивостями;
- цікавляться різними речами, їх особливостями, призначенням;
- знають призначення одягу, засобів гігієни, білизни, посуду, меблів;
- прагнуть отримати від дорослого пояснення про незрозуміле, активно досліджують предмети (роз'єднують, з'єднують частини, вкладають, нанижують, возять), будують з конструктора доріжки, меблі для ляльки;
- розвинене оптико-просторове мислення, дрібна моторика, зорові та слухові сприйняття;
- вільно фантазують з приводу нового та незвичного;
- вміють діяти за інструкцією.

Організація та проведення сенсорних занять у формі дидактичних ігор.

Під час ознайомлення дитини з явищами та предметами навколишньої дійсності необхідно включати якомога більше аналізаторів. Пізнання навколишнього світу дітьми раннього віку найефективніше здійснюється завдяки сенсорним заняттям у формі організованих дидактичних ігор. Дорослий ставить перед дітьми завдання в ігровій формі. Протягом усього заняття дотримується певний сюжет. Успішність проведення занять залежить від готовності дітей діяти відповідно вказівки та поставлених завдань. Такі вміння дітей розвиваються під час сенсорних ігор, вправ, що проводяться індивідуально чи з підгрупою дітей. При організації сенсорних ігор слід дотримуватись правил:

- створення позитивної атмосфери;
- використання зацікавлюючого моменту;
- розміщення дорослого на рівні та навпроти дитини;
- здійснення дзеркального показу;
- підготовка пальчиків до виконання завдання (масаж, самомасаж, пальчикові ігри);
- здійснення показу та пояснення з одночасним виконанням «дорослий – дитина»;
- стимулювання, заохочення, похвала.

Слід пам'ятати! Не організовуйте гру перед сном, чи прийомом їжі, якщо малюк вередує, чи знаходиться в збудженому стані. Під час самостійних дій, маніпуляцій з дрібними предметами діти мають постійно перебувати під наглядом дорослого.

Етапи проведення сенсорної гри

1. Демонстрація дитині матеріалів до гри (кільця, кружечки, кубики, стрічки...), можливість їх роздивитись, обстежити, погратись.
2. Виконання завдання дорослим з чітким поясненням.
3. Пропозиція виконати певне завдання малюкові (відкрити відерце, нанизати на стержень кільця...).
4. Допомога дорослого м'якими рухами, направлення руки дитини, якщо малюкові важко впоратись з завданням.
5. Виконання завдання дорослого разом з дитиною.
6. Багаторазове самостійне повторення дії малюком.

Нова сенсорна гра планується і проводиться три дні підряд, а потім може використовуватись ще декілька разів протягом місяця (*зразок перспективного планування сенсорних ігор див. додаток №7.1*).

Етапи розвитку сенсорних здібностей

Під час занять та ігор з дітьми раннього віку здійснюється цілеспрямований розвиток сенсорних здібностей який охоплює такі етапи:

- 1) Формування сенсорних еталонів – загальноприйнятих зразках зовнішніх властивостей предметів. В якості сенсорних еталонів кольору виступає сім кольорів спектру та їх відтінки по насиченості, форми – геометричні фігури, величини – система вимірювання, слуху – фонемі рідної мови, музичні та природні

звуки. Засвоєння сенсорних еталонів – це не лише вміння правильно називати ті чи інші властивості предмета, а здатність використовувати ці властивості в різних ситуаціях.

Щоб уявлення дітей були різнобарвними не потрібно обмежуватись чотирма кольорами, необхідно використовувати похідні кольори, також додати білий а чорний. Обмеження в кольорах веде до помилок сприймання і тому оранжевий колір малюк починає сприймати як жовтий. Під час навчання не обов'язково, щоб дитина називала колір, достатньо вживати і розуміти слова «той самий», «схожий», «подібний».

При ознайомленні з геометричними фігурами кругом, квадратом, овалом, прямокутником слід розвивати вміння впізнавати, називати та діяти з ними, а не аналізувати кількість кутів та сторін.

Ознайомлення з величиною відбувається на основі порівняння двох однорідних предметів «велике яблуко», «мале яблуко». Як ускладнення порівняння величини предметів не схожих один на одного «малий котик», «велика собака».

2) Навчання способів обстеження предметів, уміння розрізняти їх форму, колір, величину, виконувати усе складніші окомірні дії.

Спочатку обстеження предметів та порівняння їх проходить за допомогою маніпулювання та дослідження:

- порівняння величини за допомогою прийомів «прикладання», «накладання»;
- порівняння кольору за допомогою зорового аналізатора та прийому «накладання», користуючись поняттям «ховається», «відрізняється»;
- експериментування з предметами зображувальної діяльності (фарби, модулін, солоне тісто), природніми матеріалами (вода, глина, пісок, камінчики, насіння...)

Далі з розвитком зорових аналізаторів, спираючись на уже здобутий досвід, порівняння предметів здійснюється за допомогою зору.

3) Розвиток аналітичного сприйняття: вміння орієнтуватися в поєднанні кольорів, виділяти частини з цілого, визначати форму предметів, розрізняти окремі вимірні величини. У дітей раннього віку наочно-дійове мислення. Тому у дитини розвивається вміння співставляти, аналізувати, виділяти, знаходити відмінне та схоже тільки під час маніпулювання та дослідження властивостей предметів.

Створення розвивального предметного середовища, що сприяє сенсорному розвитку дитини

Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує увагу вихователів не стільки на стандартизацію обсягу знань, умінь та навичок дітей, скільки на створення належних умов для формування дитячої субкультури, гуманізації взаємин дитини з навколишнім, здійснення особистісно-орієнтованого підходу, моделювання та проектування розвитку обдарованої особистості. Тому, одним із основних завдань дошкільної освіти стоїть створення розвивального життєвого простору в закладі, забезпечення атмосфери, сприятливої для

виявлення та прогресивного розвитку здібностей, свідомої поведінки дитини. Створення сенсорного розвивального середовища, осучаснення предметно-ігрового простору має здійснюватись як в групі, так і на ігрових майданчиках з метою активізації пізнавальної активності та здатності дитини самостійно обирати об'єкти та предмети для гри, спостереження, експериментування, дослідження. Тому сенсорні заняття у формі організованих дидактичних ігор варто проводити під час прогулянки. Природа має безпосередній вплив на розвиток всіх аналізаторів. Дорослий вчить прислухатись до співу пташок, шелесту вітру, дзюрчання струмка; розрізняти кольори веселки, запахи квітів. Під час діяльності в природньому довір'ї вихователь має зручно розмістити дітей. Це може бути обладнана пісочниця з дашком від пекучого сонця та проливного дощу, столик зі стільчиком, міні-басейн, що знаходиться в доступному та зручному місці, а також види зеленого насадження: рабатки, альпійські гірки, дослідницькі ділянки, куточки лісу, сунична галявина, ромашкове поле. Побачене і почуте діти мають змогу перенести на аркуш паперу за допомогою фарб, отримані емоції втілюють у композиції на піску.

Важливим у створенні розвивального сенсорного середовища в групі дітей раннього віку є підбір меблів основних та нейтральних кольорів. Дитячі кольорові столики та модулі можна використовувати під час ігор «Знайди за кольором», «Сховай іграшку», «Підбери пару». Для закріплення кольорів дорослий може наголошувати на виконанні дій дітьми: «Підійдіть до мене діти, що сидять за синім столиком», «Складіть іграшки на червоній полиці» і тощо.

При створенні предметно-просторового розвивального середовища прогулянкових ділянок та групових кімнат слід дотримувалися таких принципів:

- гуманізація, демократизація, особистісна орієнтація педагогічного процесу;
- природовідповідність;
- естетичність, екологічність;
- доцільність для цілеспрямованого, систематичного виконання завдань програми;
- практичність, функціональність;
- доступність, зручність, безпечність;
- відповідність віковим особливостям та санітарно-гігієнічним вимогам;
- сучасність з врахуванням національних традицій та місцевого колориту;
- різноманітність, оригінальність.

Для занять необхідно використовувати різновид дидактичних іграшок з різним характером ігрових дій, що залежать від їх конструкції:

1. Іграшки для нанизування, що мають наскрізний отвір, призначені для нанизування на стрижень, мотузочку (пірамідки з кілець, кубів, трикутників; різновид шнурівочок, намисто, лабіринти з просуванням та прокочуванням).

2. Рамки, втулки, площинні та об'ємні геометричні фігури для угруповання і співвідношення

величини, кольору, форми. Кубики Нікітіна та логічні блоки Дьенеша.

3. Об'ємні геометричні фігури для побудови башточок, місточків та інших елементарних споруд, що сприяють розвитку просторового відчуття.

4. Іграшки-тренажери, дидактичні ляльки в сезонному вбранні з різноманітними застібками гудзиками, наліпками, гачками, шнурівками для розвитку м'язів кисті руки та формування навичок самообслуговування, набори для купання ляльки та вкладання спати.

5. Дидактичні картини зі змінною тематикою, що формують у дітей просторові, часові відношення

(дерево в різні пори року; частини доби – день та ніч; де живе – на дереві, на подвір'ї, в нірці...).

6. Народні іграшки: музичні (свищики, тріскачки, брязкальця), розбірні (матрьошки, башточки), для кагання (коники, люльки, візочки).

7. Столики для ігор з водою та піском (пасочки, граблі, совочки, відерця, сачки, вудочки, іграшки, що плавають та тонуть), коробки з кольоровим тлом та різними сипучими наповнювачами (піском, кавою, крупами).

8. Природний матеріал (камінчики, мушлі, шишки, жолуді, каштани, насіння).

9. Покидьковий матеріал (коробочки, гудзики, ниточки, катушки).

**Перспективне планування напрямку роботи групи дітей раннього віку
«Сенсорно-пізнавальний розвиток»**

Місяць	Форма проведення	Назва теми	Дидактичне завдання
1	2	3	4
вересень	Гра	Переливання води	Дати поняття дітям про властивості води та предметів «тонуть, плавають».
	Гра	Ловись рибка	Розвивати координацію правої та лівої руки при виловлюванні сачком з води великих та дрібних предметів.
	Гра	Умисмо ляльку	Формувати позитивне ставлення до гігієнічних процесів і культури харчування, закріпити послідовність дій у процесах умивання.
	Гра	Промінчики сонечка	Розвивати дрібну моторику під час гри з прищіпками, готувати руку до письма.
	Гра	Різнокольорові краплі	Розвивати координацію м'язів кисті рук, сприяти концентрації уваги, розрізняти кольори.
	Гра	Перекладання намистинок	Розвивати увагу, дрібну моторику, вчитись контролювати свої рухи.
	Гра	Шорсткі предмети	Розвивати тактильні відчуття, вміння розрізняти предмети на дотик.
	Заняття	Повітряні кульки	Формувати кольорові уявлення, зосереджуючи увагу на кольорових властивостях різних предметів; учти співвідносити та називати кольори різних предметів, розуміти слова «різний колір», «такий самий»; розвивати мовленнєву активність; вчитися малювати предмети круглої форми; розвивати дрібну моторику руки.
	Заняття	Склади пірамідку	Розвивати вміння дітей одягати кільця різної величини на стержень; вчити групувати предмети за величиною «великий», «маленький»; виховувати впевненість у власних діях.
жовтень	Заняття	Матрьошки гуляють	Розвивати вміння дітей порівнювати предмети за величиною за допомогою прийому «прикладання», складати частини малюнка в одне ціле; вчити виконувати прості дії «розкривання», «закривання», «прикладання»; виховувати бережне ставлення до народної іграшки.
	Гра	Кільця з великими дірочками	Вчити дітей одягати кільця з великими дірочками, розвивати координацію рухів рук під зоровим контролем.
	Гра	Кільця з малими дірочками	Продовжувати вчити дітей діяти з предметами: знімати та одягати на стержень пірамідки кільця одного розміру.
	Гра	Одягнемо ляльку	Формувати позитивне ставлення до гігієнічних процесів, закріпити послідовність дій у процесах одягання, правил поведінки за столом.

жовтень	Гра	Рамки-вкладки	Розвивати вміння співвідносити площинне зображення і його контур, обводити пласкі фігури.
	Гра	Раз застібка, два застібка	Розвивати дрібну моторику, координацію рухів роки, вольові зусилля, формувати навички самообслуговування.
	Гра	Чарівна торбинка	Розвивати дотиковий аналізатор і дрібну моторику.
	Заняття з елементами аплікації	Листочки кружляють	Розвивати вміння дітей обстежувати предмети природнього доквілля, відчуття ритму при аплікації з листочків; вчити порівнювати предмети за кольором та формою, викладати композицію з листочків; виховувати бережне ставлення до природи.
	Заняття	Намистинки для Яринки	Розвивати вміння узгоджувати рухи руки та ока, дрібні м'язи кисті рук; вчити нанизувати намисто на мотузочку; виховувати бажання бути корисним.
	Заняття	Кубики та ковпачки	Закріплювати уявлення про предмети різної форми. Продовжувати розвивати дрібну моторику пальців.
листопад	Гра	Смужка	Формувати кольорові уявлення, вчити визначати закономірності у чергуванні кольорів, розуміти значення слова «наступний», вимовляти назви кольорів, розвивати дрібну моторику лівої та правої руки.
	Гра	Потяг	Спонукає дитину до спільної діяльності, формувати кольорові уявлення, вчити розуміти зміст віршованих загадок, розвивати дрібну моторику лівої та правої руки.
	Гра	За нашим столом	Знайомити з правилами поведінки за столом, розвивати вміння визначати смакові якості, запах, конституцію їжі: холодне – гаряче, солодке – солоне, рідке – густе, тверде – м'яке.
	Гра	Добери кришечку	Розвивати дрібну моторику, давати уявлення про навколишній світ
	Гра	Розкладемо за кольором	Розвивати дрібну моторику, чутливість, зорові аналізатори
	Заняття	«Пришиваємо гудзика»	Учитися розрізняти форму предмета, розмір; спонукає до активного мовлення; закріпити поняття «пришити», «застібнути»; розвивати дрібну моторику руки.
	Заняття	Групкування предметів за формою	Розвивати вміння дітей порівнювати та групувати предмети за формою; вчити групувати предмети різко різні за формою.
	Заняття	Подарунки для звірят (логічні блоки Дьнеша)	Розвивати зорові аналізатори, вміння порівнювати предмети; вчити дітей групувати предмети за кольором, розміром, товщиною.

Використані літературні джерела

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). – К.: Спецвипуск журналу «Вихователю-методист дошкільного закладу», 2012. – 63 с.
2. Венгер Л. А., Пилюгина Э. Г., Венгер Н. Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка. – М.: Просвещение, 1988. – 143 с.
3. Запорожець О. В. Психологія. – К.: Радянська школа, 1967. – 231 с.
4. Косминская В. Б., Халезова Н. Б. Основы изобразительного искусства и методика руководства

изобразительной деятельностью детей. – М.: Просвещение, 1987. – 124 с.

5. Олійник Лія. Вивчення особливостей розвитку дитини раннього віку у групі дошкільного навчального закладу./Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11–12 квітня 2013 р., м. Алушка, АР Крим. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013 – 328 с.